

3. Bardejov

Erb: Erb mesta Bardejov má na pavéze v hornej modrej polovici dve skrížené zlaté halapartne. V hornom výseku je vznášajúca sa otvorená zlatá korunka, v dolnom výseku zlatá ľalia. Dolnú polovicu erbu tvorí sedemkrát červeno - strieborné pole. Nosičom erbu je anjel s rozopätými krídlami.

Poloha: Mesto leží na sútoku rieky Tople a potoka Lukavice v severovýchodnej časti Slovenska. Bardejovský okres sa nachádza sa v regióne Šariš a je súčasťou Prešovského kraja. Severná hranica okresu je zároveň štátnou hranicou s Poľskom.

História:

Prvá zmienka o Bardejove pochádza z roku 1241 a tvorí ju zápis v Ipatijevskej kronike. Druhá písomná zmienka, ktorej odpis sa nachádza v Okresnom archíve v Bardejove, je z roku 1247 a kráľ Belo IV. v nej rieši územné spory medzi nemeckými osadníkmi z Prešova a mníšskym radom cisterciánov, ktorí pôsobili v

Bardejove. Bardejov ležal na významnej obchodnej ceste medzi Čiernym a Baltským morom. Čulý obchodný ruch urobil z malej osady v pomerne krátkom čase bohaté mesto, ktorému venovali pozornosť všetci uhorskí panovníci. Rozsiahle privilégia udelené kráľom Karolom Róbertom v roku 1320 posilnili ďalší vývoj. Kráľ Ľudovít I. prikázal mesto opevniť hradbami a baštami. Fortifikačný systém, ktorý na základe tohto rozhodnutia vznikol, patrí dnes k najzachovalejším na Slovensku. V tom istom roku získalo mesto právo konať výročný jarmok. V roku 1365 získalo hrdelné právo. Malo aj vlastného kata. Vďaka mnohým ďalším právam a privilégiám sa rozvíjalo a naberalo na vážnosti, preto ho v roku 1376

povýšil kráľ Ľudovít I. na Slobodné kráľovské mesto.

Od roku 1453 má Bardejov aj vlastný erb, ktorý mu udelil kráľ Ladislav. V priebehu jedného storočia sa mesto rozmohlo tak, že podľa daňových súpisov malo v roku 1437 evidovaných 517 domov a 3000 obyvateľov vo vnútornom meste. Za hradbami bolo

d'alších 300 domov. V tom istom roku bolo registrovaných 64 rozličných remesiel, 51 cechov a 146 remeselníckych majstrov. 15. storočie malo aj svoje temnejšie stránky. V roku 1412 dal kráľ Žigmund mesto do zálohy poľskému šľachticovi Balickému za 13 tisíc zlatých. Až v roku 1477 rozhodol kráľ Matej Korvín o neplatnosti zálohy, dávky však žiadal platiť do svojej pokladne. 16. storočie prialo kultúre a vzdelanosti. V meste bolo humanitné gymnázium, ktoré malo dobré meno v rámci celého Uhorska. Gymnázium pod vedením rektora Leonarda Stöckela sa stalo centrom kultúry, vzdelanosti i formovania náboženského života. Hneď po svojom nástupe na gymnázium vydal Stöckel školský organizačný a študijný poriadok pod názvom Leges scholae Bartphensis (Zákony bardejovskej školy).

Tento poriadok je najstarším pedagogickým dokumentom na Slovensku. Verejnosti bola sprístupnená farská knižnica, založili sa dve kníhtlačiarne, Guttgeselova a Klöszova. Z

historického hľadiska najväčšiu úlohu zohrala Guttgeselova tlačiareň, v ktorej bolo vytlačených mnoho vzácných prác, okrem iných aj Katechizmus Martina Luthera v roku 1581. Kniha je považovaná za prvú publikáciu preloženú do vtedajšej slovenčiny. Priaznivá kultúrna klíma prispela k otvoreniu verejnej knižnice a kníhkupectva. V 17. storočí začal hospodársky úpadok mesta. Neobišli ho bratríci, ani tőkolyovskí či rákocziovskí vojaci, ani morová epidémia. Požiar, ktorý v roku 1680

založili tőkolyovskí vojaci, ho takmer celé zničil. V 19. storočí sa začalo rozvíjať bankovníctvo a priemysel, aj keď v malom rozsahu. V roku 1883 bola v meste založená továreň na výrobu hračiek. Napriek tomu, že jej výrobky reprezentovali Bardejov na výstavách vo Viedni, v Budapešti i na svetovej výstave v Paríži, mohla zamestnať len okolo 100 ľudí. Významným momentom bolo otvorenie železnice na trase Prešov - Bardejov v roku 1893. Slabý priemysel a nerozvinuté poľnohospodárstvo zapríčinili, že v okrese začala

masívna vlna vystáhovalectva. Najväčší rozvoj bol zaznamenaný po II. svetovej vojne. Rozšíril sa priemysel, školstvo, vybudovali sa nové sídliská. Veľká pozornosť sa začala venovať obnove historických pamiatok. Historické jadro mesta bolo už v 50-tych rokoch vyhlásené za Mestskú pamiatkovú rezerváciu. Najrozsiahlejšia renovácia historickej časti sa urobila v 70-tych rokoch. Za túto činnosť udelilo Medzinárodné kuratórium nadácie ICOMOS pri UNESCO mestu v roku 1986 Európsku cenu - zlatú medailu. V roku 2000 bolo historické námestie spolu s komplexom stavieb tvoriacich židovské suburbium zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva.

Významné stavby a pamätihodnosti:

BAZILIKA SV. EGÍDIA (15. stor.)- gotická, trojlod'ová stavba, stojaca v severnej časti námestia, postavená na mieste kláštorného kostola rádu cistercitov (1247).

Jedinečný interiér s jedenástimi pôvodnými gotickými oltármi (1400-1520), patrí k najcennejším v

Európe. Za najcennejší sa považuje oltár Narodenia pána či plastika Stolica milosti na Oltáre sv. Barbory, zhotovená pravdepodobne v dielni majstra Pavla z Levoče. Jedinečný pohľad na námestie poskytuje ochodza mohutnej kostolnej veže.

RADNICA - nádherná solitérna stavba je ukážkou doznievajúcej gotiky a včasnej renesancie. Je prvou renesančnou stavbou na Slovensku. Z početných umeleckých detailov si treba všimnúť

nádherný drevený kazetový strop v radnej sieni, dekoratívnu výzdobu štítov a arkierové

schodisko. Od zač. 20.stor. slúži na prezentáciu historickej expozície Šarišského múzea.

MÚZEUM IKON - jediná špecializovaná expozícia ikonopiseckých pamiatok východného obradu na Slovensku. Prezentuje ikony - maľby na dreve a plátne od 16. stor. do konca 19.stor.

KLÁŠTOR - KOSTOL SV. JÁNA KRSTITEĽA - kostol postavili okolo roku 1380 augustiáni. Kláštorné budovy stavali v niekoľkých etapách spolu s prestavbou kostola. Podľa kláštora dostala príľahlá ulica názov "Kláštorská". Do roku 1528, kedy boli augustiáni vyhnaní z mesta, patril kostol rádu sv. Augustína. Po požiari v roku 1534 zostal kostol opustený a kláštor slúžil ako mestská sýpka. Od pol. 17. stor. bol kostol využívaný evanjelickými Slováckmi mesta. Po roku 1686 v rámci rekatolizácie kostol s kláštorom prevzali františkáni. Františkáni kostol zväčšili, rozšírili a nanovo zaklenuli. Dnešná podoba kostola je z roku 1878. Zaujímavým architektonickým detailom je kláštorná chodba s renesančnou krížovou klenbou.

DOLNÁ BRÁNA - uzatvárala vstup do mesta na severovýchode. Pôvodne vežová brána zo 14. stor. bola v tridsiatych rokoch 15. stor. doplnená o predbránie, ktorého súčasťou bol padací most. V prvej polovici 16. stor. bol vybudovaný kruhový barbakán. Drevený padací most bol v roku 1821 nahradený dvojoblúkovým kamenným mostom.

VEĽKÁ BAŠTA - päťpodlažná bašta s polkruhovitým pôdorysom, ktorá presahuje cez priestor parkánu do priekopy. Zo strany mesta bola postavená drevená ochodza, na jej úrovni sa zachovali kamenné konzoly. Hradobným múrom je spojená s Červenou baštou.

HRUBÁ BAŠTA - päťpodlažná bašta s pretiahnutým polkruhovým pôdorysom

vystupuje výrazne do hradobného predpolia. Vybudovaná bola koncom 15. stor. a slúžila ako delová parkanová bašta. Svoje pomenovanie získala podľa hrúbky obvodných múrom, ktorá dosahuje až 3,5 m. Na hrubej bašte tzv. Malá bašta vzbudzuje dojem nalepenia. Bola postavená ako posledná bašta hradobného opevnenia a slúžila na účely zbrojnice. Hrubá bašta spolu s objektom zbrojnice bola najúčinnnejším a najprogressívnejším prvkom obrany mesta.

HORNÁ BRÁNA - nachádza sa na južnej strane mesta a je postavená na mieste hradu chrániaceho stredovekú tridsiatkovú stanicu. Plynulá pôdorysná línia hradobného múra tu vystupuje v tvare širokého oblúka do predpolia. V strede vystupujúceho útvaru bola umiestnená vežová brána, z ktorej sa prechádzalo cez

padací most do barbakánu a odtiaľ cez ďalší most na prešovskú cestu. Most, pôvodne drevený, bol v roku 1770 nahradený päťoblúkovým kamenným mostom. Dnes je pod mostom umiestnený letný amfiteáter.

PRAŠNÁ BAŠTA - gotická, štvorpodlažná bašta so štvorcovým pôdorysom. Jej úlohou bolo posilňovať obranu Hornej brány.

KLÁŠTORSKÁ BAŠTA - neskorogotická, trojpodlažná stavba s kruhovým pôdorysom, ktorá bola v roku 1541 renesančne upravená v súvislosti s prestavbou augustiánskeho kláštora. Pomenovanie má podľa umiestnenia v kláštornej záhrade.

ŠKOLSKÁ BAŠTA - štvorpodlažná bašta so šošovkovým pôdorysom. Zo strany mesta sa zachovali kamenné krákorce na úrovni hradobnej ochodze. Z vonkajšej strany vidno zväčšené renesančné okienka, ktorými boli nahradené pôvodné strielne. V blízkosti bašty viedlo vodovodné potrubie, preto je v niektorých dokumentoch označená ako "vodná bašta". V súčasnosti slúži ako depozitár prírodovedného oddelenia Šarišského múzea.

ARCHÍVNA BAŠTA - trojpodlažná bašta s polkruhovitým pôdorysom je situovaná v predsunutej dvojitej línii hradieb na mieste bývalého mlynského náhona.

RENEŠANČNÁ BAŠTA - pôvodne gotická, dvojpodlažná bašta s pravouhlým pôdorysom, otvorená smerom k mestu.

Pomenovanie dostala podľa nadstavanej renesančnej atiky, vyzdobenej sgrafitom, ktorej autormi boli v roku 1582 bratia Pelovci z Lugana. Vnúternú časť bašty tvorili drevené podlažia vo výške strelní.

KATOV DOM - renesančný dom z konca 16. stor. Vo vstupnom renesančnom portáli je umiestnený štít s erbom mesta s iniciálami CB. Zadná časť chodby je

tiež charakteristická renesančným portálom. Dom bol sídlom mestského kata a v dome bola umiestnená aj väznica s útrpnou komorou.

GANTZUGHOFOV DOM - dom s rokokovou maľbou z roku 1778. Dnes sídlo Šarišského múzea a výstavná sieň.

ŽIDOVSKÁ SYNAGÓGA - pôvodne gotická budova, viackrát prestavaná. Donedávna slúžila ako živá modlitebňa.

MEŠTIANSKE DOMY - Meštianske domy na námestí Bardejova boli väčšinou trojosové dvojpodlažné s obdĺžnikovým pôdorysom. Takmer všetky domy slúžili aj na obchodné účely, preto prízemím viedla priechodová chodba, z ktorej sa vchádzalo do miestností na prízemí, na vnútorné schodisko na poschodie a do pivnice. Miestnosti boli radené za sebou, vchody boli zdobené honosnými kamennými portálmi. Obytné a reprezentačné miestnosti na poschodí mali okná do námestia, do dvora bola orientovaná kuchyňa a izby pre služobníctvo. Reprezentačné miestnosti domov boli často zdobené kamenárskou a maliarskou výzdobou. Mnohé z meštianskych domov si dodnes zachovali pôvodný gotický ráz.

Osobnosti:

Alfonz Bednár – spisovateľ, filmový scenárista, v rokoch 1941 – 1944 gymnaziálny profesor v Bardejove, z bardejovských reálií čerpal jeho scenár filmu Organ.

Ladislav Berka - slovenský zberateľ východoslovenských piesní, hudobník a organizátor. Založil hudobné vydavateľstvo Slaviaton, vytvoril spevokol, tanečnú skupinu, pracoval s dychovou hudbou atď. Záujem o ľudovú pieseň sa preniesol aj do jeho kompozičnej práce. Jeho tvorba sa odhaduje na viac ako 150 skladieb.

Kornel Chyzer – lekár, prírodovedec, zoológ, arachnológ, entomológ, apidológ a ichtyológ, poradca ministra, kúpeľný lekár – balneológ. Bol nositeľom rádu Železnej koruny a Leopoldovho rádu. Od roku 1861 člen Uhorskej akadémie vied.

Kúpele:

Bardejovské Kúpele sú časťou mesta Bardejov. Ležia asi 5 km od mesta, v blízkosti pohoria Magura, ktoré chráni mesto pred vetrami a poveternostnými zmenami.

Liečebné účinky minerálnych vôd, ktoré pramena neďaleko Bardejova, sú známe prakticky po celej, minimálne strednej Európe. Využívali ich ľudia už v skorších dobách. Prvé zmienky o minerálnych vodách v okolí Bardejova pochádzajú už z roku 1247 a sú späté s rozhodnutím kráľa Bela IV. tieto pramene zveril práve mestu Bardejov. Do Bardejova sa začali schádzať ľudia zo širokého okolia. Prvý väčší rozkvet kúpeľov bol zaznamenaný v 18. storočí. Onedlho na to však bola podstatná časť kúpeľov zničená jednak nepokojmi, potom obrovským požiarom. Na konci devätnásteho storočia sa však kúpele začali obnovovať, výsledkom je dnešná podoba.

Bardejovské vody majú obrovský liečebný účinok predovšetkým vďaka svojmu charakteru, ide totiž o alkalicko-slané, železité kyselky. Celkovo sa jedná o šesť prameňov. Rozmanitosť ich zloženia dáva možnosť širokospektrálnemu liečeniu. Miestne procedúry sú vhodné pre chorých, ktorí trpia chorobami obehovej sústavy, ďalej chorobami súvisiacimi s tráviacim traktom, ale aj pre chorých s poruchami látkovej výmeny. Úľavu tu môžu nadobudnúť aj tí, ktorí majú problémy s dýchacími cestami.

Akú podobu má asi vládkyňa všetkých prameňov blahodárne pôsobiacich na ľudský organizmus sme sa pokúsili zachytiť na hodine výtvarnej výchovy:

Po podrobnom oboznámení sa s osobitosťami tohto prekrásneho mesta nebolo ťažké zakresliť jeho polohu do slepej mapy Slovenska:

Zdroje:

<http://www.bardejov.sk/>

<http://www.e-bardejov.sk/>

<http://sk.wikipedia.org/wiki/Bardejov>

<http://www.kupele-bj.sk/>

<http://www.tik->

[bardejov.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=69&Itemid=123](http://www.tik-bardejov.sk/index.php?option=com_content&task=view&id=69&Itemid=123)

<http://www.tanika.sk/web/bardejov/>